

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователната и научната степен *доктор*, област 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология.

Автор на дисертационния труд: Лора Огнянова Желева, докторантка към Секцията по съвременен български език на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ – БАН.

Тема на дисертационния труд: „Семантична структура на съществителните имена, образувани с наставка *-ик*, в българския език“.

Рецензент: проф. д.ф.н. Красимира Славчева Алексова, Катедра по български език, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, член на научното жури със заповед РД-09-40/25.10.2022 г. на Директора на Института за български език проф. Лучия Антонова-Василева.

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научно и научно-приложно отношение.

Темата за семантичната структура на съществителните имена в българския език, образувани с наставка *-ик*, несъмнено е дисертабилна, тъй като не е била досега обект на монографично изследване, а освен това задълбочеността на проучването отговаря на изискванията за един дисертационен труд. Като допълнително основание за дисертабилността и актуалността на темата бих посочила факта, че за основен обект е избран деривационен клас, който обхваща над 700 думи, което прави обекта значим феномен в съвременния български език. Освен това суфиксът *-ик* е общославянски, наследник на праславянската наставка *-ikъ*, което осигурява възможност за бъдещи съпоставителни изследвания с други славянски езици, а и исторически поглед върху този клас думи в историята на българския език.

2. Познава ли дисертантът състоянието на проблема и научната литература.

Дисертантката е показала отлично познаване на научната проблематика, свързана с конкретния обект. Цитирани са 94 източника, които не са изредени като преглед, а са цитирани и анализирани там, където се повдига въпрос, свързан с проучването на основния обект на дисертационния труд. Това ми дава основание да кажа, че в труда е адекватно представена картината на научните изследвания, свързани с темата на дисертационния труд.

3. Избраната методика на изследване може ли да даде отговор на поставените в дисертационния труд цели и задачи.

Дисертантката е приложила анализ на предикатно-аргументната структура на производните думи с наставка *-ик* в съвременния български език. Това е напълно подходящ подход, който дава възможност за изясняване на семантичната структура на разглежданите производни думи, както и за обогатяване на изследването на образуването и същността на производните думи и за назоваването с производни думи в съвременния български език. Смятам, че приложената методика е предопределила успешната реализация на целите и задачите на труда.

4. Кратка аналитична характеристика на естеството и на достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд.

Анализите и изводите на докторантката се опират на достатъчно репрезентативен емпиричен материал, който е извлечен от „Обратен речник на българския език“. Приложенията към дисертационния труд са ценни и биха дали възможност на всеки, който се интересува от деривацията при изследвания клас думи, да наблюдава тяхното словообразуване.

5. В какво се заключават научните или научно-приложните приноси на дисертационния труд и каква е по-конкретно значимостта на приносите за науката и практиката.

Дисертационният труд се отличава с логическа последователност в изложението, ясна структурна оформеност и наличие на връзки между отделните части. Обектът, конкретният предмет, целите и задачите са ясно формулирани и гарантират логичността и пълнотата на изложението. Положително в организацията на изследването е формулирането на предварителни работни хипотези, които се проверяват в хода на работата. Терминологичният апарат е еднозначен и ясно дефиниран в уводната част. Езикът на дисертационния труд е научно издържан и отговаря на изискванията за този научен жанр.

В дисертационния труд могат да се открият следните приносни елементи:

- Достатъчно обширно и аргументирано е представена теоретичната основа на изследването. Производните съществителни имена с наставка *-ик* в съвременния български език се разглеждат през призмата на предикатно-аргументната теория. Основно авторката следва постиженията в IX т. на „Българско-полската съпоставителна граматика“. Представени и анализирани са съществуващите досега подходи при изследването на словообразуването. Това е добро решение, за да може авторката да разположи своето проучване в тази научна област и да обоснове защо е избрала предикатно-аргументната теория като теоретична основа. Показано е отлично познаване на разглежданите научни подходи в българското и в чуждоезиковото езикознание по отношение на словообразуването. А това е необходимо, за да може кандидатката да мотивира своя избор на обект и предмет и да надгради съществуващите изследвания.

- Задълбочено са изяснени принципите и вижданията в предикатно-аргументната теория и е представена аналитично идеята за изоморфизма между изречението и производната дума. Освен това са направени важни пояснения и за теорията за семантичните роли във връзка с теоретичната основа на труда.

- Ясно представени и аргументирани са основните принципи при изследването на производните думи. Авторката извежда пет основни принципа, които са водещи в нейните анализи. Прилагането на тези принципи е гарантирало адекватността на описанието на основния обект на дисертационния труд.

- Изяснени са основните особености на семантичната характеристика на производните думи, като се започва от разглеждане на лексикалното и словообразователното значение, на словообразователната парафрази и асоциативните деривати, за да се изясни виждането за мотивираността на производната дума, посоката на мотивация и множествената производност. След това Л. Желева посочва и проблемни случаи при установяване на посоката на производност, като аргументира и подхода си при разрешаването им в дисертационния труд. В тази част от II глава се разглежда и деривацията от думи и словосъчетания с преносно значение, което е необходима част от труда.

- Несъмнено важен елемент от изследването на основния обект е и разглеждането от теоретична гледна точка на семантичната структура на производната дума като предикатно-аргументна структура. Разгледани са словообразователните категории при съществителните имена в съвременния български език, образувани с наставка *-ик*, като са приложени аргументните позиции в V том на „Българско-полската съпоставителна граматика“. Това е положително решение на авторката, което гарантира успешното изпълнение на поставените цели и задачи в дисертационния труд. Не са пропуснати и типовете семантични структури при производни съществителни с наставка *-ик* с неизразен предикат.

- Изяснена е формалната характеристика на производните думи, като авторката основателно прилага няколко значими основни принципа, за да мотивира делението на основа и формант.

- Представени са аргументирано формалните изразители на деривацията и са изведени няколко основни типа, които са значими за обекта на дисертационния труд. Изяснени са функциите на формантите, като се изтъкват две основни функции.

- В III глава се извършва основният за труда словообразователен анализ на съществителните имена в съвременния български език с наставка *-ик*. Основният акцент е върху семантичната структура на този тип съществителни с анализ на предикатно-аргументната им структура. Напълно основателно дериватите са разделени на две големи групи: с изразен и с неизразен предикат. Последователно и задълбочено са разгледани следните аргументни словообразователни категории: Агенс, Експериенцер, Пациенс, Резултат, Инструмент, Материя, Обект, Част, Диспонент, Бенефициент. Това е една от частите с ясно изразен приносен характер. Приложените таблици и схеми онагледяват,

конкретизират или обобщават представеното в анализите. Аргументирано са анализирани пет предикатни словообразователни категории, като се следва виждането на В. Малджиева.

- Анализирани са и производни съществителни имена с наставка *-ик*, образувани от думи или словосъчетания с преносно значение, при които преносът на значението придружава лексикалната деривация.

- Подробно са изследвани класовете названия на съществителните имена със суфикс *-ик*, класифицирани според теоретичната основа на Българо-полската съпоставителна граматика: за лица, на животни, на растения, на предмети, на организации, на храни и ястия, на явления, на действия, на места. Класификациите са подробни и представят множество подкласове в рамките на всеки вид.

- Изяснени са формалните особености на съществителните имена в съвременния български език, образувани със суфикса *-ик*, като е обърнато внимание на произвеждащите думи, поделени на няколко съществени групи. Разгледани са вариантите на наставката, без да се пропуска и добавянето на представки и наличието на конфикси, както и наличните морфонологични редувания.

Препоръчвам на Лора Желева в заключението ясно да посочи дали в резултат на изследванията ѝ оформените предварителни хипотези се приемат или отхвърлят.

6. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой; характер на изданията (международни, национални), в които са отпечатани. Какво е отражението им в науката – използване и цитиране от други автори.

Докторантката има 4 публикации по темата на дисертационния труд, като в таблицата с минималните национални изисквания е посочила само две, тъй като с тях се изпълняват националните минимални изисквания към дисертационен труд за образователната и научна степен „доктор“. Едната от двете публикации в списъка за националните минимални изисквания е в съпоставителен план (*Някои производни съществителни с наставка -икъ/-ик/-ík в старобългарския и чешкия език с неизразен предикат в предикатно-аргументната си структура*), а другото в национално издание за млади изследователи (*Семантичната структура, разглеждана като предикатно-*

аргументна структура, на производните съществителни имена началник и изповедник в синхрония и диахрония).

Спазени са и Националните минимални изисквания към докторска дисертация.

Прави впечатление участието на Лора Желева в проекти на Секцията по съвременен български език на ИБЕ, както и другите ѝ публикации, които разкриват активността ѝ като член на тази Секция.

7. Авторефератът изготвен ли е съгласно изискванията, правилно ли отразява основните положения и научните приноси на дисертационния труд.

Авторефератът отговаря на структурата на дисертационния труд и отразява вярно постиженията му. Научните приноси представят правилно положителните резултати от изследването.

8. Заключение с ясно становище да бъде ли присъдена научната степен, или не.

В резултат на анализа на научните и научно-приложните приноси на дисертационния труд и тяхната значимост за езиковедската наука и за кодификаторската практика убедено предлагам на Лора Огнянова Желева **да бъде присъдена** научната и образователна степен „доктор“ за дисертационния труд „Семантична структура на съществителните имена, образувани с наставка *-ик*, в българския език“ и гласувам **положително** за това решение.

Дата – 27.12.2022 г.

Рецензент:

(проф. д.ф.н. Красимира Алексова)